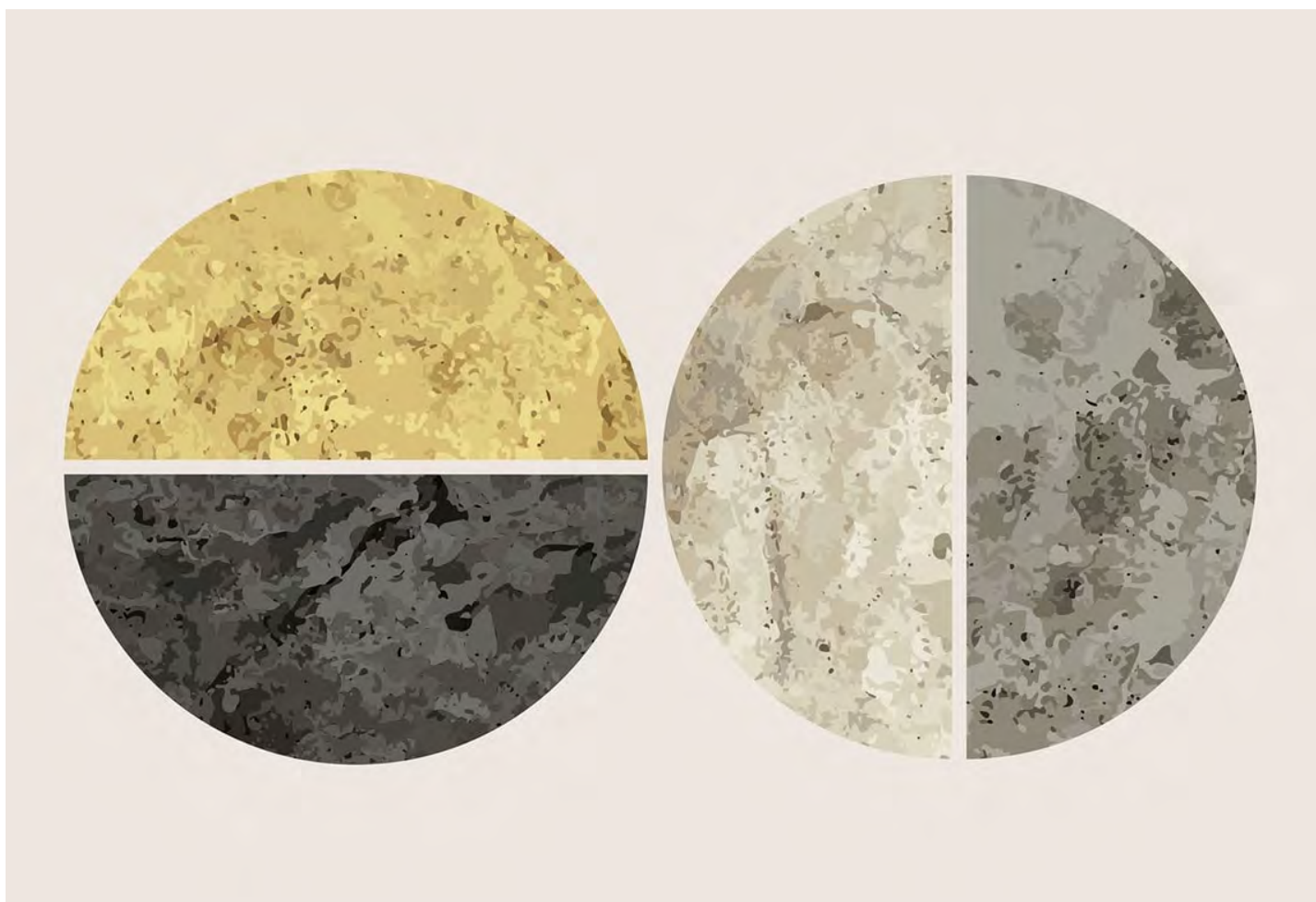

Varga Zoltán Zsolt

KÉT ARCKÉPVÁZLAT

A 21. SZÁZAD FORGATÓKÖNYVEI

2022-11-16 | A 21. SZÁZAD FORGATÓKÖNYVEI, ESSZÉ

A múlt század hetvenes-nyolcvanas éveitől is ismerem Gőbölös Gyula néprajzrajztanárt és Kuklay Antal plébánost, akiknek személyisége, értékrendje és világgépe nagy hatással volt felnőtté éréseimre. Ma is felnézek rájuk, noha egyikük – a tíz évvel fiatalabb – már nyolc éve halott.

Gőbolyös Gyula és Kuklay Antal sohasem találkoztak, de tőlem tudtak egymásról, becsülték egymást. Tanár úr a Balatonfelvidéken élt, Budapestre járt tanítani, Tóni atyát egy Isten háta mögötti faluba, Körömbe számúzta a Kádár-rezsim. Nyugdíjazása óta Mátramindszenten él.

keresztbe tettek neki

Sorsukban három közös szálat látok, a legmeghatározóbb 1956. Kuklay öt és fél évet ült az Állami Egyházügyi Hivatal okiratainak lefoglalásért, Gőbolyös Gyulát, az ifjú nemzetőrt ugyan nem ítélték el, de folyamatos megfigyelés alatt állt a rendszerváltásig, s ahol csak tudtak, keresztbe tettek neki az államhatalom szervei. Nem engedték nyugatra, a kisképzőben évről évre újítták meg szerződését, egyedülálló néprajzi gyűjteményét – hamis vádak alapján – rekvirálták. De nemcsak nyugatra, még Jugoszláviába sem mehetett, ahol egy konferencián távollétében is óriási sikert aratott vizuális nevelési módszerével, programjával.

Közös bennük, hogy mindketten évtizedekig építettek, illetve újíttak fel egy-egy számukra túlságosan nagy épületet. Nem túlzok, ha úgy fogalmazok, hogy sziszifuszi munkát vállaltak magukra. Kuklay atya az ország egyik legszebb plébániáját kapta örökül, a körömi volt pálos fogadót, ami hatalmas, ámbár arányos méreteivel, hat szobájával sokrétű felújítási feladatot adott. Bár Tóni atya a szellem embere, egyúttal hihetetlenül gyakorlatias gondolkodású is, a felújítás minden mozzanatát maga irányította. Nyugdíjazásakor verbitáknak adta át az épületet, ma egy kongói és egy brazil szerzetes él benne.

Gőbolyös Gyula olyan háromszintes épületegyüttest terveztetett Makovecz Imrével, amiben a lakótér mellett műterem, asztalos és restaurátor műhely foglalt helyet. A tanár úr ezt az építkezést sohasem fejezte be teljesen. A műhelyekben sohasem folyt munka, csupán a műteremben tartottak hétvégi és nyári rajzsakköröket feleségével, a szobrász Lackovics Alízzal. Tanítványai – köztük én – vakolták be az épületegyüttest a 2000-es évek elején. Ma egy alapítvány szeretne ott rajziskolát működtetni Gőbolyös szellemében.

A paraszti származású Gőbölös Gyulát és Kuklayt, a kántortanító gyermekét összeköti a képzőművészet szeretete. Gyula festőművész volt, Kuklay ELTE-n végzett művészettörténész lett, az egyházi személyek körében meghirdetett képzés keretében. Mivel Gőbölös tanár úr a néprajz mellett az esti tagozaton rajzot-festészetet is tanított, alaposan beleásta magát a művészettörténetbe. Kuklay Antal viszont, amellet, hogy – elsősorban barokk emlékekből – létrehozta a sárospataki gyűjteményt, jó kapcsolatot ápolt hívő kortárs művészekkel, műveiket templomokban helyezte el, kiállításokat szervezett számukra.

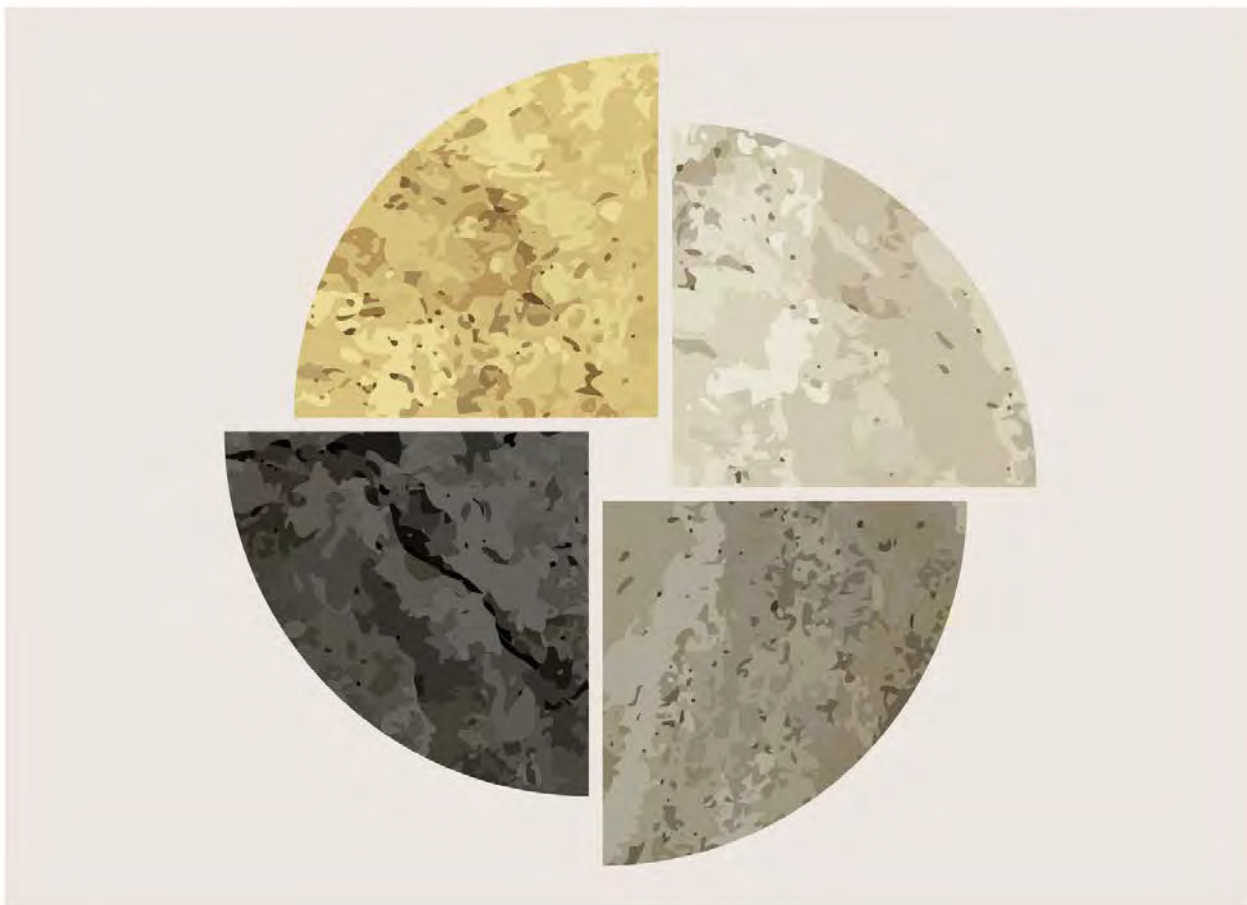
Gőbölös Gyula 1976-tól volt tanárom a kisképzőben. Holisztikus szemléletével évtizedekkel előzte meg korunk „Big History” diszciplínáját, a történelmet nagy látószögből szemlélte, tantárgyát, a néprajzot, ebbe ágyazva tanította. Az ezredfordulón örömmel fedezte fel Jared Diamondnak, a „Big History” egyik megalapítójának *Háborúk, járványok, technikák* című könyvét, amelyben saját szemléletének legkomplexebb kifejeződését lelte meg. E könyv néprajztanításának alappillérvé vált.

nagy látószögből

Kuklay Antallal 1984-ben találkoztam először. Az ő szemlélete is holisztikus, ám míg Göbolyös Gyula figyelmének középpontjában a fizikai történések álltak, Tóni atyáéban a szellemtörténet, az üdvtörténet fényében, ám a valós történelem foglatában. A történelmet ő is nagy látószögből szemlélte, példázzák ezt saját szavai: „A nyugati civilizáció egy Mezopotámiától San Franciscóig tartó megszakítatlan fejlődési folyamat eredménye. A hatalmi központ egyre nagyobb vizek mentén – Tigris, Eufrátesz, Nílus, Földközi-tenger, Atlanti-óceán – nyugat felé vándorolt.”

Göbolyös tanár úr betéve tudott több tucat József Attila-verset, és sokat idézett tanítás közben. Kuklay Pilinszky János kései, enigmatikus verseinek talán egyetlen értője, eredményeit *A kráter peremén* című, öt kiadást megért könyvében foglalta össze. (Nemes Nagy Ágnestől, Ottlik Gézától kapott elismerést.)

Mindkettejüknek volt, illetve van „forgatókönyve” a jövőre. Göbolyös Gyula részben Diamond *Összeomlás* című könyvének hatására arra a következtetésre jutott, hogy fogyasztói társadalmunk hamarosan összeomlik. A pénz-lufi kipukkanására, a túlnépesedésre, a fosszilis energiaforrások elapadására, és klímakatasztrófára gondolt elsősorban. Szerinte a paraszti kultúrát nem szép tárgyai, zenéje, költészete, hanem önellátó mezőgazdasági és kisipari ismeretei miatt kell elsősorban megőriznünk. Meggyőződése volt, hogy az összeomlás után csak azok a társadalmak maradnak egészségesek, amelyek megtartották, és ezért használni tudják ezeket a szerteágazó ismereteket.

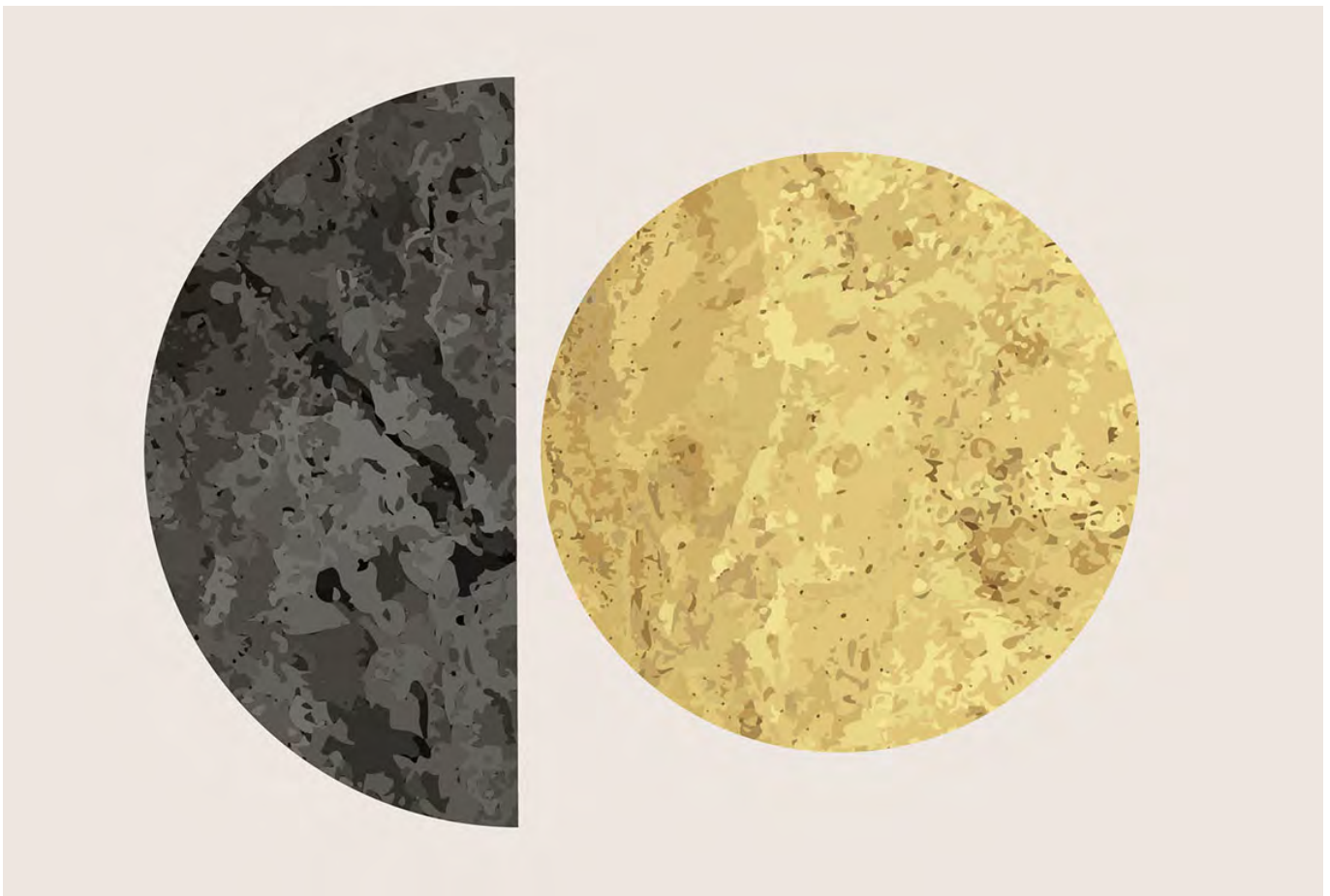
Ő volt környezetemben az egyetlen ember – lehet, az országban is –, aki megjósolta a Szovjetunió összeomlását, csupán két évet tévedve annak bekövetkeztében. Persze, nem hittünk neki. Amikor megkérdeztük, mire alapozza, elmondta, hogy egyetlen éjszakára megkapott egy szovjet tudóstól származó szamizdatot, amiben leírást olvasott a szovjet gazdaságnak az amerikaikkal folytatott fegyverkezési verseny hatására bekövetkezett katasztrofális állapotáról.

humán forradalom

Kuklay Antal szerint századunkban – ez saját terminológiája – *humán forradalom* következik be. Ezt így vezeti le: „Tízezer évvel ezelőtt térségünkben az emberek 95–99 százaléka azzal volt elfoglalva, hogy megszerezze az egész évre való ételmezt. A mezőgazdasági forradalom óta egyre kevesebb ember termeli meg az összlakosság ételmezt. A felszabaduló emberek többsége ipari terméket állított elő és ez elvezetett az ipari forradalomhoz. A

gépek által felszabadított ember a 20. században bekövetkezett tudományos forradalom nyomán egyre inkább információk előállításával foglalkozik. Ez a folyamat éppen úgy tetőzik majd, mint az élelmiszer- és az iparcikk-előállítás. Ettől kezdve a lakosság egyre inkább magával az emberrel fog foglalkozni, s ennek a folyamatnak nincs felső határa." A magam számára ezt úgy fordítottam, hogy az ember emberrel foglalkozása kerül előtérbe: a szolgáltatóipar, az egészségügy, a pedagógia, a pszichológia, a szociális munka, a művészetek. És persze a vallás. Az ő nyitottságával bármelyik vallás. Pár éve arról a vágyáról beszélt, hogy olyan kápolnák épüljenek országszerte, amelyeknek tetején egyszerre van jelen a kereszt, a Dávid-csillag és a többi vallás szimbóluma, hogy azokban mindenki a maga hite szerint imádkozhasson, meditálhasson.

Közben a „bipoláris, illetve monopoláris világ óhatatlanul átalakul multipolárisá, a kompetitív emberi társadalom szolidárisá.... A 21. század fejleménye 8–10 ilyen pólus önszerveződése lesz." Ehhez paradigmaváltásra van szükség: „Növekedés-orientált társadalmunknak át kell alakulnia egyensúly-orientált társadalommá."

A két „forgatókönyv” megegyezik abban, hogy mai világunk összeomlás előtt áll. Gőbolyös Gyula elsősorban gazdasági jellegű válságra gondolt, így jövőképében is erre a problémára kereste a választ, és az önellátó gazdálkodásra való visszatérésben látta a megoldást, amit ma Sipos Mihály, nagyon szellemesen, „fenntartható visszafejlődés”-nek nevez.

kezdődik a valódi történelem

Kuklay Antal nem visszafejlődést jósol az összeomlás után. Épp ellenkezőleg. Megint csak őt idézem: „... a mai globális válságok nem azt jelentik, hogy az emberi civilizáció a végét járja,

hanem hogy befejeződött az emberiség csecsemő-, gyermek- és kamaszkora – az emberiség előtörténete –, és kezdődik a valódi történelem: az ember és a természet egyensúlyának megteremtéséért a föld minden lakójának szereplésével játszódó izgalmas, kreatív, heroikus emberi színjáték: La Commedia Humana”.

Gőbolyös Gyula szerint a népi kultúrában tulajdonképpen a régi kultúrák ismeretei őrződtek meg, ezért is támaszkodhatunk rá az önellátó gazdálkodás visszaállítása során. Kuklay így fogalmaz erről: „A paradigmaváltás elkerülhetetlen, vagyis nem új kontinenst kell felfedeznünk, hanem a régi kultúrák elfelejtett bölcsességét.” ^[1]

1. Kuklay Antal: *A humán forradalom, avagy a történelem születése*. In: *Folia Selecta*, 17. szám, 1999. október 14. 20. o.
↑

kép | adobe.com